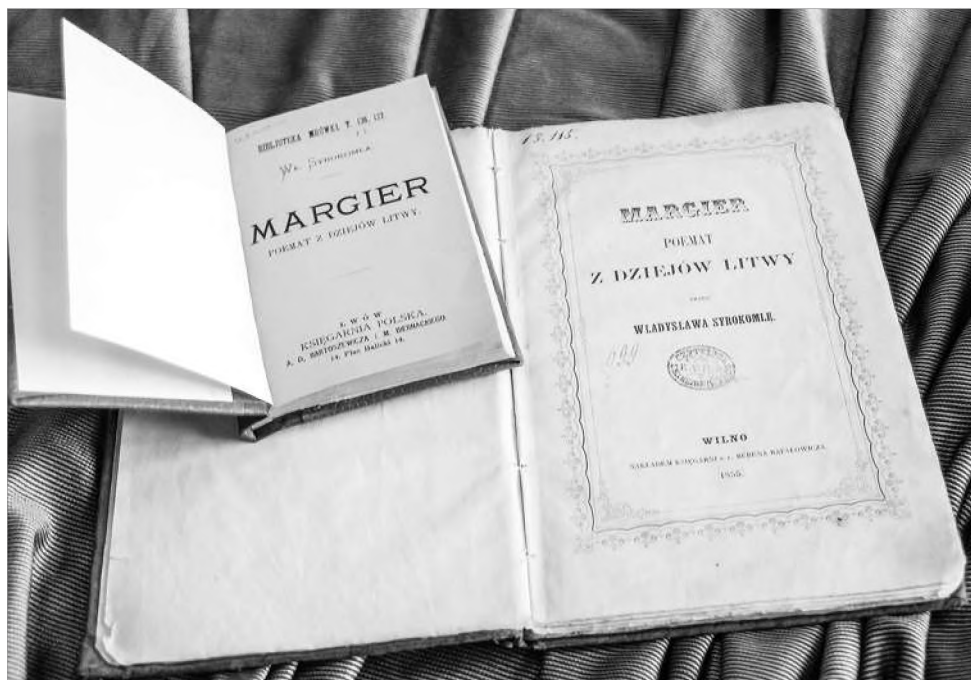

Сыракомля: спадчына ў адным са збораў

Частка спадчыны вядомага беларускага і польскага паэта, драматурга, перакладчыка, літаратурнага крытыка і краязнаўцы Уладзіслава Сыракомлі захоўваецца ў аддзеле рэдкіх кніг і рукапісаў Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. Гэта прыжыццёвыя выданні, кнігі з аўтографам аўтара. Пачынаючы з 1850-х гадоў яго творы друкаваліся ў Вільні, Магілёве, Пецярбургу, Львове, Кракаве, Варшаве, Лодзі.

Прыжыццёвае выданне У. Сыракомлі паэма «Маргер» (1855).

У польскім, рускім і літоўскім друку Сыракомлю называюць «літоўскім лірнікам», «літоўскім паэтам», «песняром Літвы». А між тым Літва для Сыракомлі — гэта перадусім беларускае Палессе з вёскай Смольгаў, дзе ён нарадзіўся, Капыльшчына, Нясвіжчына, Стаўбцоўшчына, дзе прайшла асноўная частка кароткага жыцця паэта.

Пераезд з цяхага прыняманскага фальварка Залуча ў Вільню, а потым у суседні фальварак Барэйкаўшчына паскорылі напісанне краязнаўчых работ. Сярод твораў, тэматычна звязаных з этнаграфічнай Літвой, — паэма «Маргер», у якой гаворыцца пра барацьбу літоўскага народа з крыжакімі ў першай палове XIV ст. У фондах аддзела рэдкіх кніг і рукапісаў ЦНБ НАН Беларусі захоўваюцца тры экзэмпляры гэтага выдання: адзін — прыжыццёвы, надрукаваны ў Вільні ў 1855 годзе, другі ўбачыў свет у Варшаве ў 1903-м, трэці выйшаў у Львове, але на тытуле адсутнічае год выдання. Паводле паданняў, звязаных са старадаўняй гісторыяй Літвы, была створана апошняя «Дачка Пястаў» (1855). У кніжніцы захоўваецца польскамоўнае выданне, якое выйшла ў віленскай друкарні Ю. Завадскага.

Тэмай Літвы прасякнуты гістарычна-краязнаўчыя даследаванні У. Сыракомлі: «Экскурсіі па Літве вакол Вільні», «Манаграфія ракі Нёмана ад вытокаў да Коўна», драма пра абарону Ольштына «Каспар Карлінскі». Экзэмпляр апошняй (Вільня, 1858) мае дарчы надпіс на авантытуле. Кніга падорана рэдактарам гэтага выдання жонцы паэта Паўліне Кандратовіч.

«Манаграфія ракі Нёмана ад вытокаў да Коўна» У. Сыракомлі была апублікавана ў кнізе пад агульнай назвай «Нёман ад вытокаў да вусця» (Вільня, 1861). У вы-

данні змешчаны звесткі па гісторыі, географіі, этнаграфіі надняманскага народа. Аўтар распавядае пра тагачасны гандаль, асаблівасці побыту прыняманскіх гарадоў, мястэчак і вёсак. Сярод іх — Гродна, Масты, Даўгінавічы, Стоўбцы, Залуча.

У выніку падарожжаў У. Сыракомлі па этнаграфічнай Літве нарадзілася кніга нарысаў «Экскурсіі па Літве ў радыгусе ад Вільні» ў двух тамах: першы выйшаў у 1857 годзе, другі — у 1860-м. Аўтар апісвае помнікі гісторыі і культуры, асаблівасці жыцця беларусаў, іх мовы і культуры. Для беларускай этнаграфіі маюць цікавасць пададзеныя звесткі пра міграцыю і склад насельніцтва на тэрыторыі былога Вялікага Княства Літоўскага, звесткі пра сучасны быт сялян і гараджан на беларуска-літоўскім паграніччы, што знайшло адлюстраванне ў раздзеле кнігі «Дарога з Вільні да Ашмян».

У 1856 г. У. Сыракомля некалькі разоў наведаў Польшчу, быў у Варшаве, Вроцлаве, Кракаве, Познані. Свае назіранні пісьменнік адлюстравваў у вершаваных і праязічных нататках, якія пасля яго смерці былі выдадзены У. Каратынскім у Варшаве асобнай кнігай пад назвай «Падарожжа сваяка па сваяцкай зямлі» (1914). Аўтар апісвае свае ўражанні пра асаблівасці жыцця палякаў, беларусаў і літоўцаў. У раздзеле кнігі «Розніца паміж Каронай і Літвой» падкрэсліваецца, што «тут, на польскім баку Нёмана, усё не такое, як у нас...». У ЦНБ НАН Беларусі захоўваюцца два экзэмпляры гэтага выдання з экслібрысамі літоўскага палітычнага і культурнага дзеяча, акадэміка АН СССР Мікалая Біржышкі і Міхаіла Брэнштэйна, археолага, гісторыка літоўскай культуры.

Свае матэрыялы па гісторыі і этнаграфіі Беларусі У. Сыракомля змяшчаў і

ў перыядычных выданнях. У віленскім часопісе *Teka Wilecska* (1857, № 1, 2), які захоўваецца ў ЦНБ НАН Беларусі, надрукавана манаграфія пісьменніка па гісторыі Мінска. Над гэтым творам ён працаваў на працягу шасці гадоў. Там жа змешчана першая частка манаграфіі «Агульны погляд на сучасны стан Мінска» (паводле сведчання Паўліны Кандратовіч). Другая частка так і засталася ў рукапісным варыянце. Аўтар распавядае пра асобныя мясціны горада (касцёлы і цэрквы, іх інтэр'еры, карціны, якія там захоўваліся), падае звесткі пра гандаль, стан асветы, медыцыны, заняткі гараджан, іх адпачынак. У раздзеле «Даследаванне над даўнімі крывічамі» аўтар дае арыгінальную інтэрпрэтацыю міфалогіі, звычайў, побыту продкаў беларусаў. Свае абагульненні даследчык рабіў на ўласных назіраннях, слухаючы і вывучаючы беларускі фальклор.

Творчая спадчына У. Сыракомлі вялікая. Але ж папулярнасць яму прынеслі менавіта гавэндзы, лірычныя вершы, паэмы і вершаваныя аповесці. Тэматыка твораў цесна звязана з беларускім народным эпосам. Многія яго балады, вершы («Пашталён») і паэмы напісаны паводле падзей, якія адбыліся каля ваколіц Міра, у Дзякавіцкіх лясах каля возера Князь («Хадыка»), у Нясвіжы («Люмінацыя»). Беларускі фальклор гучыць у творах «Груган», «Доля», «Песня жней», «Песенька літоўскай сялянкі» і інш.

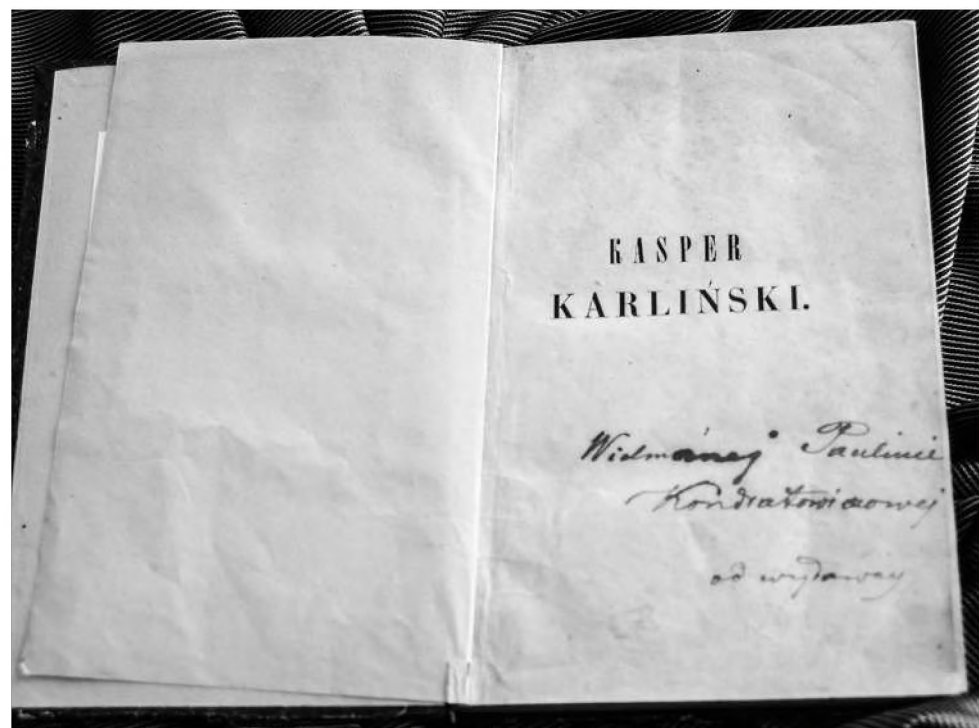
У аддзеле рэдкіх кніг і рукапісаў захоўваецца таксама шматтомнае выданне твораў У. Сыракомлі ў дзесяці тамах

Творчасць У. Сыракомлі не надта шчодрая на пейзажныя замалёўкі. Больш за тое, узнёўваючы карціны роднай прыроды, ён не вельмі ахвотна карыстаўся выяўленчымі сродкамі. Паэт далёкі ад усхвалення зямлі, але ганарыцца яе адвечнай сціпласцю.

У бібліятэцы захоўваецца некалькі выданняў гэтай паэмы. Першае было надрукавана на польскай мове ў Пецярбургу ў 1852 годзе. Паэму перавыдалі ў Варшаве, Лодзі, Кракаве, Вільні, Львове. Апошні раз яе надрукавалі ў віленскай друкарні «Зніч» у 1928 годзе. Кніга аздоблена дзевяццю гравюрамі з малюнкамі вядомага мастака Міхаіла Андрэйлі.

Творчасць У. Сыракомлі, між іншым, высока ацэньваў Максім Багдановіч. У артыкуле «Белорусское возрождение» ён зазначаў: гэты «багата адораны "краёвы" паэт», які праславіўся сваімі польскамоўнымі творами, шмат пісаў і па-беларуску, «але не мог замацаваць у друку гэты апошні бок сваёй творчасці» (за выключэннем рэвалюцыйнага верша «Заходзіць сонца» — А. Д.). М. Багдановіч зазначаў, што беларускія рукапісы Сыракомлі «дасюль чакаюць свайго выдаўца». У 1914 г. сын пісьменніка і перакладчыка В. Каратынскага Уладзіслаў, які ў 1850—1862 гг. быў сакратаром У. Сыракомлі, перадаў у друк двухтомнік не апублікаваных раней твораў паэта. Кніга так і не выйшла, а рукапісы Сыракомлі, якія захоўваліся ў Каратынскіх, загінулі падчас Варшаўскага паўстання 1944 года.

Трэба сказаць яшчэ пра адно выданне, якое мае самае непасрэднае дачыненне да

Экзэмпляр асобніка «Каспар Карлінскі» (Вільня, 1858) з дарчым надпісам Паўліне Кандратовіч, жонцы паэта, ад рэдактара выдання.

(Варшава, 1872), у якім надрукаваны яго вершаваныя творы. Прынамсі, чацвёрты том «Паэзіі» пачынаецца з паэмы «Стэла Фарнарына» (1859) — пра светлае каханне Рафаэля да дачкі рымскага пекара Стэлы, якая натхніла мастака на стварэнне слаўтай «Сексцінскай мадонны». У зборніку змешчаны і лібрэта да оперы «Маргер», драматычны твор «Хатка ў лесе», верш «Люмінацыя» — адзін з найбольш яркавых, да якога неадмыслова адносіліся царскія цензары.

У. Сыракомлі, хоць гэта і не яго твор. У кнігасховішчы аддзела рэдкіх кніг і рукапісаў Цэнтральнай навуковай бібліятэкі стаіць сціпая тоненькая кніжка камедыі Аляксандра Варановіча, выдадзеная ў Вільні ў 1857 годзе. Рарытэт, які захоўвае памяць пра Уладзіслава Сыракомлю, — выданне з яго асабістага кнігазбору. На вокладцы выпісаны суперэкслібрыс *Władysław Syrokomla*. У кнізе захаваліся дарчы надпісы У. Сыракомлю ад аўтара.

Алена ДЗЕНІСЕНКА